

DEPREMLERE KARŞI ÖNLEMLER BÜTÜNLÜĞÜ VE GÜVENLİ YAPILAŞMA İÇİN YENİ BİR YAPI DENETİM YASASI ÇIKARILMALIDIR

Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ali Ekber Çakar, 1999 Marmara depreminin 12. yıldönümü nedeniyle yaptığı basın açıklamasıyla “Türkiye’de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odası’nın Önerileri Oda Raporu”nu kamuoyunun bilgisine sundu.

Deprem, çok bilimli bir mühendislik, mimarlık alanı olmasına karşın ülkemizde bu disiplinler getirilmeye çalışıldığı için gerekli katkılar alınamamaktadır. TMMOB Makina Mühendisleri Odası (MMO), konut, sanayi, enerji, ulaşım vb. birçok alana dek uzanan tesisat–mekanik tesisat sistemlerinin toplumsal yaşam, deprem ve diğer afetlerde taşıdığı önem itibarıyla, Türkiye’de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odası’nın Önerileri Oda Raporundaki bazı temel hususları 1999 Marmara depreminin 12. yıldönümünde kamuoyunun dikkatine sunmaktadır.

Yapı Denetiminin Mevcut Durumu

81 ilimizin 55’inin birinci derece deprem bölgesinde bulunmasına karşın

Yapı Denetim Yasası’nın 2001’de yalnızca 19 ili kapsamına alması, tüm illeri ise ancak 1 Ocak 2011’den itibaren kapsamış olması; Deprem Şurası, Ulusal Deprem Konseyi gibi oluşumların devre dışı bırakılması ve mühendislik, mimarlık hizmetlerine gereken önemin verilmemesi, deprem önlemlerinin ülkemizdeki yetersizliğine ilişkin ciddi ipuçları sunmaktadır.

Türkiye’de 18 milyonu aşan yapı stokunun yüzde 67’si ruhsatsız ve kaçak, yüzde 60’ı 20 yaş üzeri konutlardan oluşmakta ve yüzde 40’ı oturulamaz ve depreme karşı güçlendirilmesi gerekir durumdadır. Bu noktada yapı denetimi konusu birinci derecede önem taşımaktadır.

1999 Marmara depremi sonrasında yapılan yapı denetimi düzenlemeleri sorunları çözmemiş, kamusal denetim

alanını ticarileştirerek özelleştiren, katılımıcılığı reddeden, meslek odalarının önerilerine kapılarını kapatan bir anlayış tercih edilmiştir. Depremle ilgili en önemli yasal düzenlemelerden biri olan 2001 tarihli ve 4708 sayılı Yapı Denetim Yasası’nda kamu yapıları denetim dışı kalmış ve TMMOB’ye bağlı ilgili odaların yasa ve yönetmeliklerce tanınmış görevleri içinde bulunan mühendislik, mimarlık hizmetlerinin mesleki yeterlilik, eğitim, belgelendirme ve denetleme boyutları içerilmemiştir. Diğer yandan Yasa, yapıları yalnızca bina taşıyıcı sistemlerden ibaret görmektedir. Oysa Marmara depremi sonrası yapılan incelemeler, oluşan kayıpların yüzde 80’e varan kısmının, taşıyıcı sistemlerin gördüğü zarara bağlı olarak tesisatlarda oluşan hasarlar nedeniyle meydana geldiğini göstermiştir.

Mühendislik “Maliyet”e Feda Ediliyor

Bu gerçeklere karşın ilgili Bakanlık tarafından 2010–2014 yıllarını kapsayacak olan Stratejik Plan kapsamındaki “Stratejik Yönetim Projesi Süreç Raporu”nda dile getirilen, “Çok sayıda binanın detaylı mühendislik hesapları ile deprem güvenliğini belirlemek hem insan kaynağı hem de finansal açıdan mümkün değildir” yaklaşımı bilimsel teknik gereklilikler açısından kabul edilemez niteliktedir ve mühendisliğin kamusal hizmetten tasfiyesini öngörmektedir. “İnsan kaynağı” gerekçesindeki mühendislik faktörünün işsiz mühendisler gerçeğinin atlanarak değerlendirilmesi ve detaylı mühendislik hesapları gereklerinin bir “maliyet” ve “finansal” sorun olarak görülmesi, toplumun can ve mal güvenliğinin nasıl geriye atıldığını göstermektedir.

Ulusal Deprem Stratejisi Eylem Planı Taslağı'nın Eksikleri Var

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi (AFAD) Başkanlığı bünyesinde yer alan Deprem Danışma Kurulu (DDK) tarafından hazırlanan “Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı Taslağı 2012–2023”ün (UDSEP) hazırlık süreci, Birliğimiz TMMOB'yi kapsamamıştır. Oysa bu tür stratejik planlama çalışmalarının konuyla ilgili tüm tarafları içermesi ve onların bakış açılarını da yansıtabilecek platformlarda şekillendirilmesi gerektiği açıktır. Bu yönetsel yanlışın yanı sıra TMMOB'ye yalnızca “Meslek içi eğitim faaliyetleri” kapsamında “Sorumlu Kuruluş” olarak yer verilmekte, “İlgili Kuruluşlar” kısmında çoğu kez TMMOB belirtilmemekte; yine “İlgili Kuruluşlar” bahsinde kimi yerlerde “TMMOB” adı belirtilirken kimi yerlerde “Meslek Odaları” niteliyle yetinilmekte; kimi

yerlerde de “sivil toplum kuruluşları” şeklinde TMMOB ve ona bağlı kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını içermeyen bir nitelendirme yapılmaktadır.

Taslakta önemli bazı yaklaşımlar yanlışlıkları da bulunmaktadır. Örneğin neoliberal serbestleştirme politikalarında önemli bir yer tutan “kamu-özel sektör işbirliği” yöntemiyle deprem gibi komplike ve tamamen kamusal düzeydeki bir sorumluluk alanının özel sektöre terk edilmesinin, kamu idari yapısının neoliberal bir doğrultuda dönüştürülmesi ve kamusal hizmetlerin serbestleştirilip, özelleştirilmesi arasında doğrudan bir bağ bulunmaktadır. Aynı yanlış bölgesel kalkınma ajanslarına depremle ilgili sorumluluk yüklenmesinde de görülmektedir. Zira kalkınma ajansları 'serbestleştirme, özelleştirme, sivil toplumu güçlendirme ve yerelleştirme' yoluyla, kamu kaynakları ve kamu erkini ayrıcalıklar yaratacak biçimde kullanan, yasama ve yargı denetimini olabildiğince dışlayan yeni bir 'kamu yönetimi' modelinin bir parçasıdır.

Deprem Sorununa Kalıcı Önlemler İçin Öneriler

Deprem sorununa güvenli önlemler açısından yapılması gereken bazı temel hususlar şunlardır:

- * Deprem öncesi, deprem sırası ve sonrasında yapılacak çalışmalara ilişkin kamu ve toplum yararını temel alan bir Ulusal Deprem Stratejisi, Türkiye Deprem Master Planı ve Afet Yönetimi Stratejik Planı oluşturulmalıdır.
- * Yapı denetimi uygulamasını yönlendiren kararlar, ilgili bütün kurum ve kuruluşların katılımıyla oluşturulmalıdır. İmar, Yapı, Dönüşüm Alanları, Yapı Denetim ve Afet Yasaları; TMMOB ve bağlı

ilgili odalar, üniversiteler ve ilgili kesimlerin katılımıyla düzenlenmeli; bu kuruluşlar mevzuat süreçlerinin asli unsurları olarak tanınmalıdır.

- * Mevcut Yapı Denetim Yasası'nın öngördüğü, ticari yanı ağır basan yapı denetim şirketi modeli yerine; uzmanlık ve ahlaki niteliklere sahip yapı denetçilerinin etkinliğine dayalı, meslek odalarının sürece etkin katılımını sağlayacak yeni bir planlama, tasarım, üretim ve denetim süreci modeli benimsenmelidir. Mevcut Yasa iptal edilerek yeni bir yasa çıkarılmalı; 3194 sayılı İmar Yasası ve bağlı ikincil mevzuat, söz konusu model esas alınarak yeniden düzenlenmelidir.
- * Bütün kamu yapıları yasa kapsamına alınmalı; TOKİ, KİPTAŞ vb. kuruluşların inşaatlarının denetimi yeni yapı denetim sistemine dahil edilmelidir.
- * Denetçi belgeleri ve takibi ile yapı denetimi mekanizmasında yer alan meslektaşların sicillerinin tutulması ve meslek içi eğitimler TMMOB'ye bağlı odalarca yapılmalıdır.
- * Bina ve doğal eki mekanik tesisatının tasarım, üretim ve bakımında üretenler ve denetleyenler MMO tarafından belgelendirilmiş konunun uzmanı mühendisler olmalı, bu husus bütün yasal düzenlemeler ve Yapı Denetimi Yasası'nda yer almalıdır.
- * I. ve II. sınıf gayri sıhhi müesseseler kapsamındaki endüstriyel tesislerin birbirlerine güvenlik-yaklaşma mesafeleri konusunda gerekli çalışmalar yapılarak standart ve koşullar imar mevzuatına aktarılmalı; bu mesafeler içindeki alanlar Bakanlar Kurulu Kararı'yla “afet

bölgesi”, “yapı yasaklı alan” ilan edilmelidir.

- * Okullar, hastaneler başta olmak üzere kamu yapılarının depreme karşı güvenli olup olmadıklarının konunun uzmanı mühendisler tarafından tespitine yönelik çalışmalarda üniversiteler, TMMOB'ye bağlı ilgili odalar ve belediyeler yer almalıdır.
- * Sağlık, su, yağmur suyu, atık-sıcak-kızgın su, buhar, kızgın yağ, ısıtma, soğutma, asansör, doğal gaz, LPG,

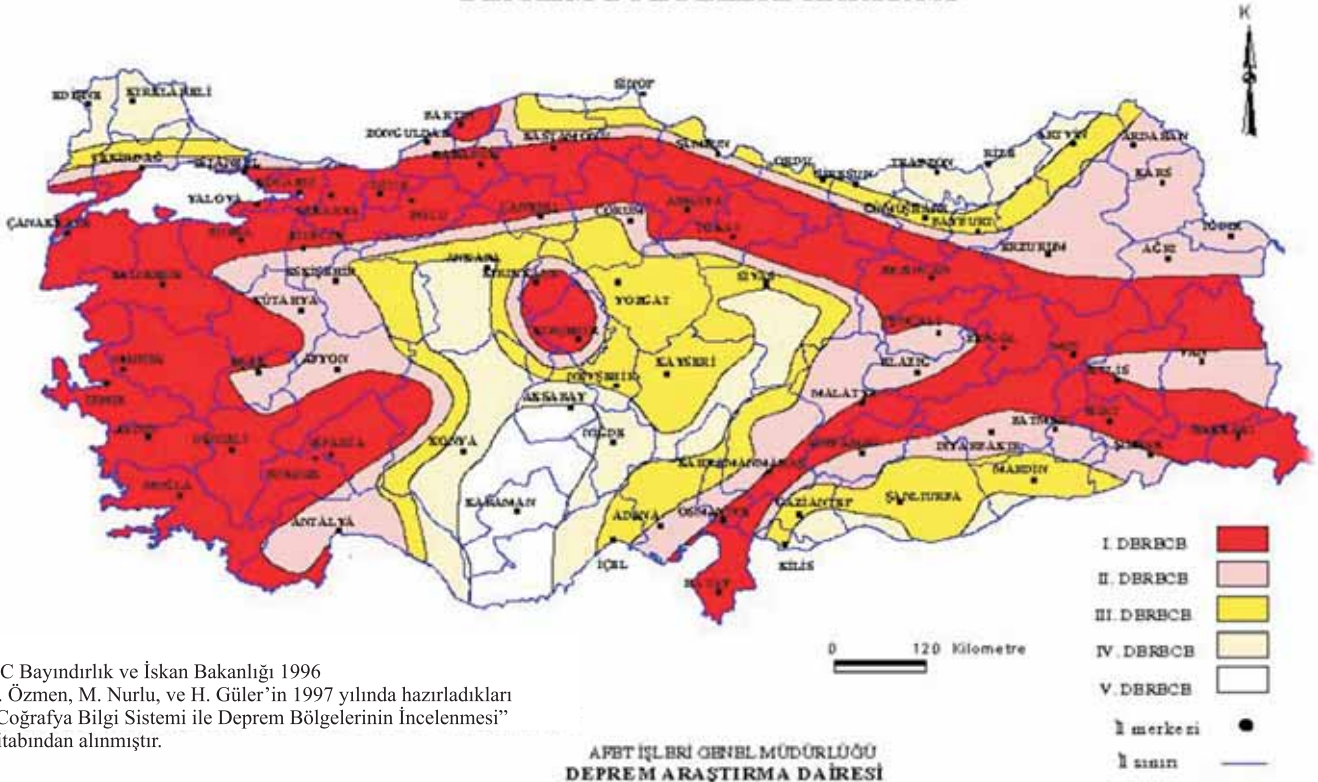
sanayi gazı, yakıt, acil durum, ışıklandırma, yangın, elektrik, yalıtım, güvenlik, depolama, havuz, iletişim ve ulaşıma ilişkin tüm tesisat uygulamaları deprem, acil ve afet durumları açısından incelenmeli, TMMOB'ye bağlı ilgili odalar eğitim, belgelendirme ve denetim süreçlerine tabi olmalıdır.

- * Doğal gaz, elektrik, ısıtma kazanları, jeneratörler ve gaz tesisatları için erken uyarıcı ve gaz/akım kesici sistemler uygulanmalı, denetimleri meslek

odalarının yürütülmesidir.

- * Doğal gaz firmalarının MMO'dan yetki belgesi mühendislerle çalışması sağlanmalı; doğal gaz projeleri ve montaj denetimleri MMO'nun mesleki denetiminden geçirilmelidir.
- * Yapı Sigortası ve Mesleki Sorumluluk Sigortası sistemine bir an önce geçilmelidir. MMO, bütün yetkilileri bu konularda gerekli adımları atmaya ve işbirliğine çağırılmaktadır.

DEPREM BÖLGELERİ HARİTASI*

* T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı 1996
B. Özmen, M. Nurlu, ve H. Güler'in 1997 yılında hazırladıkları
"Coğrafya Bilgi Sistemi ile Deprem Bölgelerinin İncelenmesi"
kitabından alınmıştır.

TÜRKİYE'DE DEPREM GERÇEĞİ VE TMMOB MAKİNA MÜHENDİSLERİ ODASI'NIN ÖNERİLERİ ODA RAPORU GÜNCELLENDİ

Depremler doğal afetlerin başında gelmektedir. Etkileri açısından doğal afetlerin yüzde sıralaması yüzde 61 deprem, yüzde 15 toprak kayması, yüzde 14 sel, yüzde 5 kaya düşmesi, yüzde 4 yangın ve yüzde 1 çığ şeklindedir.

Bilim, mühendislik ve akla aykırı uygulamalar ile rant politikaları nedeniyle, ülkemiz bir “deprem ve afet ülkesi” olmuştur. GSMH'nin her yıl ortalama yüzde 3'ü ile yüzde 7'si afet zararlarını karşılamaya harcanmaktadır. Gerçekte hepsi birer doğa olayı olan deprem, heyelan, çığ/kaya düşmesi, su baskını vb. olaylar bilinçsizce verilmiş yer seçimi kararları, mühendislik verilerinden yoksun imar planları, düşük standartlarda ve mühendislik hizmeti görmemiş yapı üretimi, kısaca ranta dayalı hızlı, düşük nitelikli, tasarımsız, plansız kentleşme ve sosyo-ekonomik politikalar sonucu insani, sosyal ve ekonomik yıkımlara dönüşmektedir.

Türkiye'nin deprem sorunu bu bağlamda ve bir bütünsellik içinde ele alınmalıdır.

Türkiye aktif bir deprem kuşağı üstünde bulunmaktadır. Ülke topraklarının, sanayisinin ve barajlarının büyük bir kısmı deprem kuşağı içinde yer almaktadır.

Ülkemizin 81 ilinin 55'inin birinci derecede deprem bölgesinde bulunması, ancak depremlerle birinci dereceden bağı bulunan Yapı Denetim Yasası'nın önce yalnızca 19 ili kapsamına alması, diğer illerde ise ancak 1 Ocak 2011'den itibaren

geçerli olması, Türkiye'deki deprem önlemlerinin yetersizliğine ilişkin ciddi bir ipucu sunmaktadır.

Deprem Şurası, Ulusal Deprem Konseyi gibi girişimlerin devre dışı bırakıldığı bir coğrafyada deprem öncesi, deprem sırası ve deprem sonrası önlemler bütünlüğüne dikkat çekmek sanıldığının ötesinde önem taşımaktadır.

Deprem, jeoloji ve jeofizikten, şehir plancılığı, inşaat, mimarlık, elektrik, makina mühendisliği disiplinlerine dek çok bilimli bir mühendislik, mimarlık alanıdır. Ancak ülkemizde gerek depremler gerekse birçok toplumsal olay ve durum açısından mühendisliğe gereken pozitif önem verilmediği ve hatta geriletilmeye çalışıldığı için zincirleme birçok sorun oluşmakta ve gereken katkılar alınamamaktadır.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Makina Mühendisleri Odası (MMO) bu duruma karşı etkin bir duruş sergilemekte; kendi meslek ve uzmanlık alanlarından hareketle kamuoyunu aydınlatmaya; mühendislik eğitim, belgelendirme ve mesleki teknik denetim esas ve standartlarının yerleşmesine özel bir önem vermektedir.

MMO, konut, sanayi, enerji, ulaşım vb. birçok alana dek uzanan tesisat-mekanik tesisat sistemlerinin toplumsal yaşam, deprem ve diğer afetlerde taşıdığı önem itibarıyla bu raporu 2008 yılında bir ön çalışma

olarak gündemine almış ve son olarak bazı güncellemeler yapmıştır.

Odamız meslek ve uzmanlık alanlarına giren mekanik tesisat uygulamalarının deprem öncesi, deprem sırası ve deprem sonrası önlemlerde önemli bir yeri bulunmaktadır. Odamız bu konularla birlikte ülkemizdeki deprem gerçeğine bütünlüklü olarak bakmaya çalışan bu raporla gerekli olan toplumsal, kamusal bilinçlenmeye bir katkı koymayı amaçlamaktadır.

Türkiye'de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odası'nın Önerileri Oda Raporu'na http://www.mmo.org.tr/yayinlar/oda_raporlari_listele.php bağlantısından ulaşılabilir. ■